

Praktisk
uttaleundervisning

Turid Alice Våge

Velkommen

til Johannes Lærings...

Vi har en integreringsoppgave foran oss

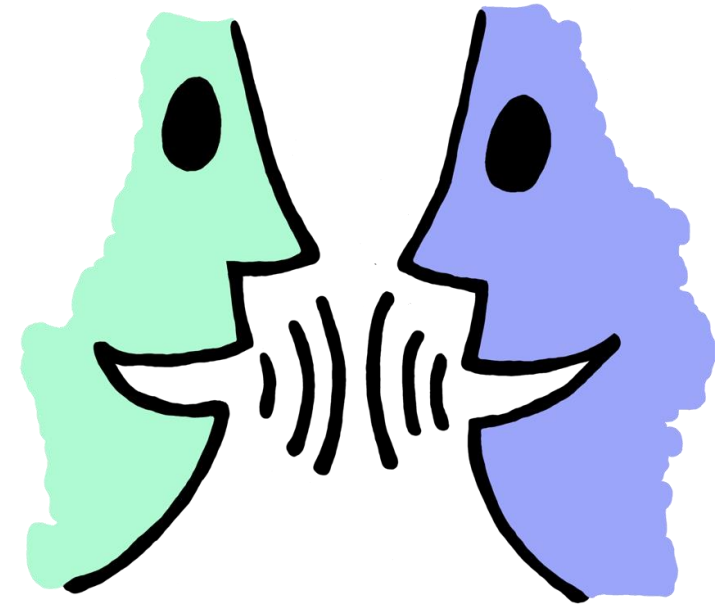
-
- A photograph of three diverse students sitting at a long white table in a classroom. On the left, a young woman wearing a brown hijab and a dark blue long-sleeved shirt is smiling and looking towards the other two students. In the middle, a young woman with short dark hair, wearing a grey t-shirt, is also smiling and looking towards the man on the right. On the right, a young man with short dark hair, wearing a dark blue vest over a black and white striped t-shirt, is looking towards the woman in the middle. They appear to be in a collaborative learning environment. In the background, there are two maps on the wall: one of Europe and one of the world. The classroom has several other white tables and black chairs.
- Det er sammenheng mellom uttale og integrasjon
 - Det er sammenheng mellom integrasjon og videre utvikling av språket

Integrering er avhengig av uttale

- Hvis uttalen er dårlig, gidder ikke nordmenn snakke norsk, men går fort over til engelsk.
- Nøkkelen til fremgang og læring av et nytt språk er å bruke det.
- Det er mer problematisk for en person med avvikende uttale å få tilgang til arbeidsmarkedet.
- Man blir undervurdert hvis uttalen er dårlig selv om både grammatikken og ordstillingen er på plass.

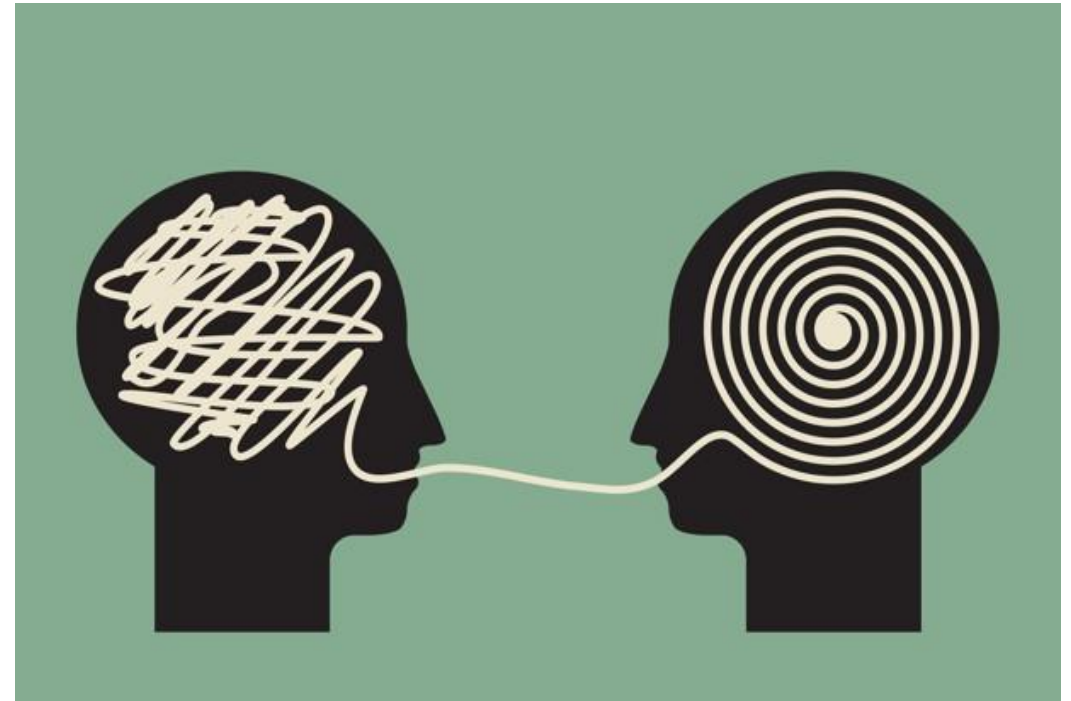
Å lære et språk er å snakke
språket

Den viktigste aktiviteten i klasserommet er den
muntlige

Man må komme opp på en lyttevennlig uttale

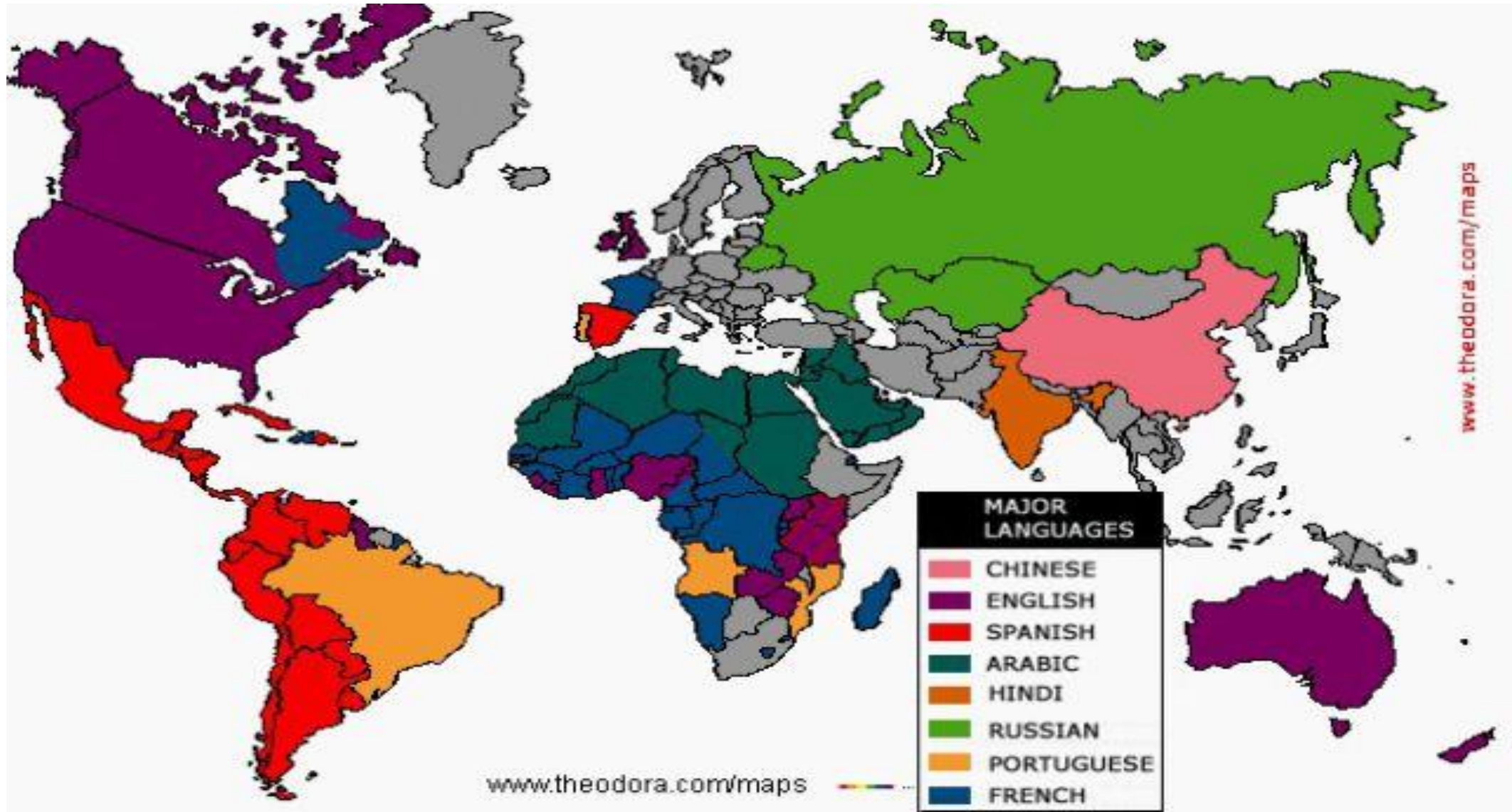
- Som voksen vil du ha problemer med å oppnå 100% autentisk uttale.
- En realistisk målsetning er å sikte mot å snakke på en måte som er klar og forståelig for den som hører på, og som ikke irriterer, distraherer eller forvirrer dem.

Fra en deltaker:

Jeg skulle ønske at jeg lærte grammatikk og prosodi samtidig. Da er det lettere å klare seg bra på mitt nye språk. Er det mulig å lære begge delene på samme tid eller må man søke etter spesiallærer?

Morsmålet forstyrrer uttalen på norsk

Verktøy for å drive uttaleundervisning:

- Hvordan danner vi språklydene?
 - Hjelp til å forklare hvordan de vanskelige vokalene, diftongene og konsonantforbindelsene uttales.
- Metoder til å lære den norske rytmen.
- Trinnvis undervisning til å mestre talt norsk.
- Hjelp til å diagnostisere og hjelpe deltakerne.

Uttaleundervisningen starter med

1. Bevisstgjøring av uttaleproblematikken.
2. Gjenkjenning av egne problemer.
3. Forståelse av hva man selv kan gjøre for å rette opp sine problemer innen uttale.
4. Oppbygging av prosessen fra feilen er gjenkjent til feilen er korrigert.

Bevisstgjøring
Gjenkjenning
Forståelse
Oppbygging

Språk

Vokabular

System

Uttale

Prosodisk uttaleundervisning

Rytmen i det norske språket kommer av obligatorisk forlenging av trykksterke stavelser

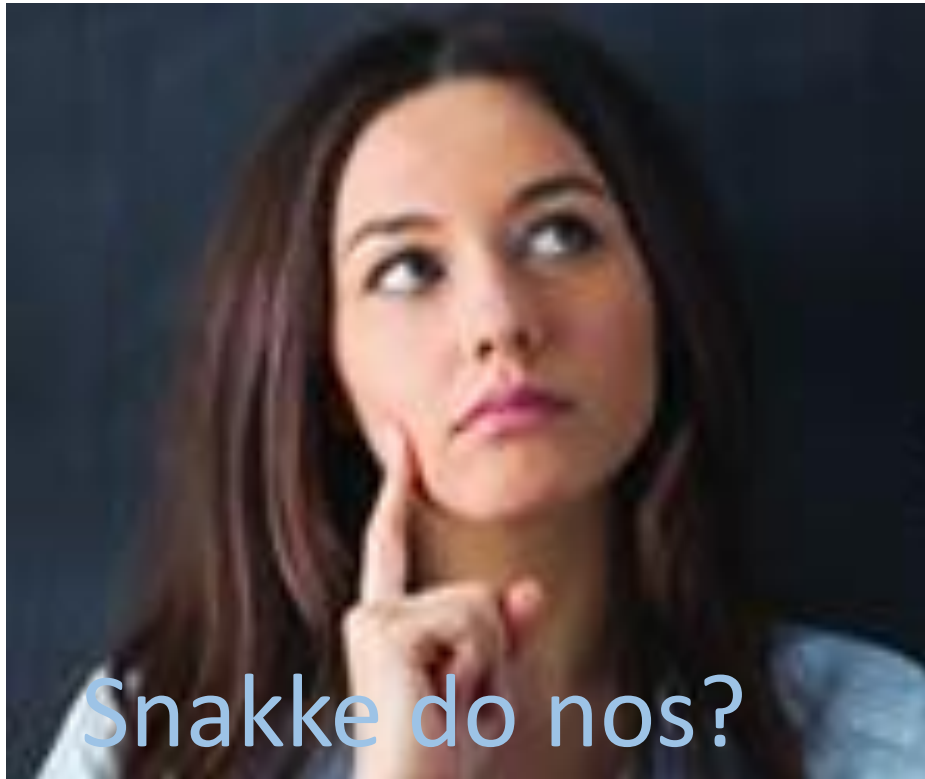

Rytmen i det norske språket bærer meningen

Forståelsen ligger i de meningsbærende stavelsene

Hva er de viktigste elementene i norsk uttale?

Når vi sier noe, er riktig rytme det viktigste elementet i ytringen, og trykket er det viktigste elementet som skaper rytmen. (tatt fra Åse-Berit Strandskogen, *Hvordan undervise i norsk uttale*)

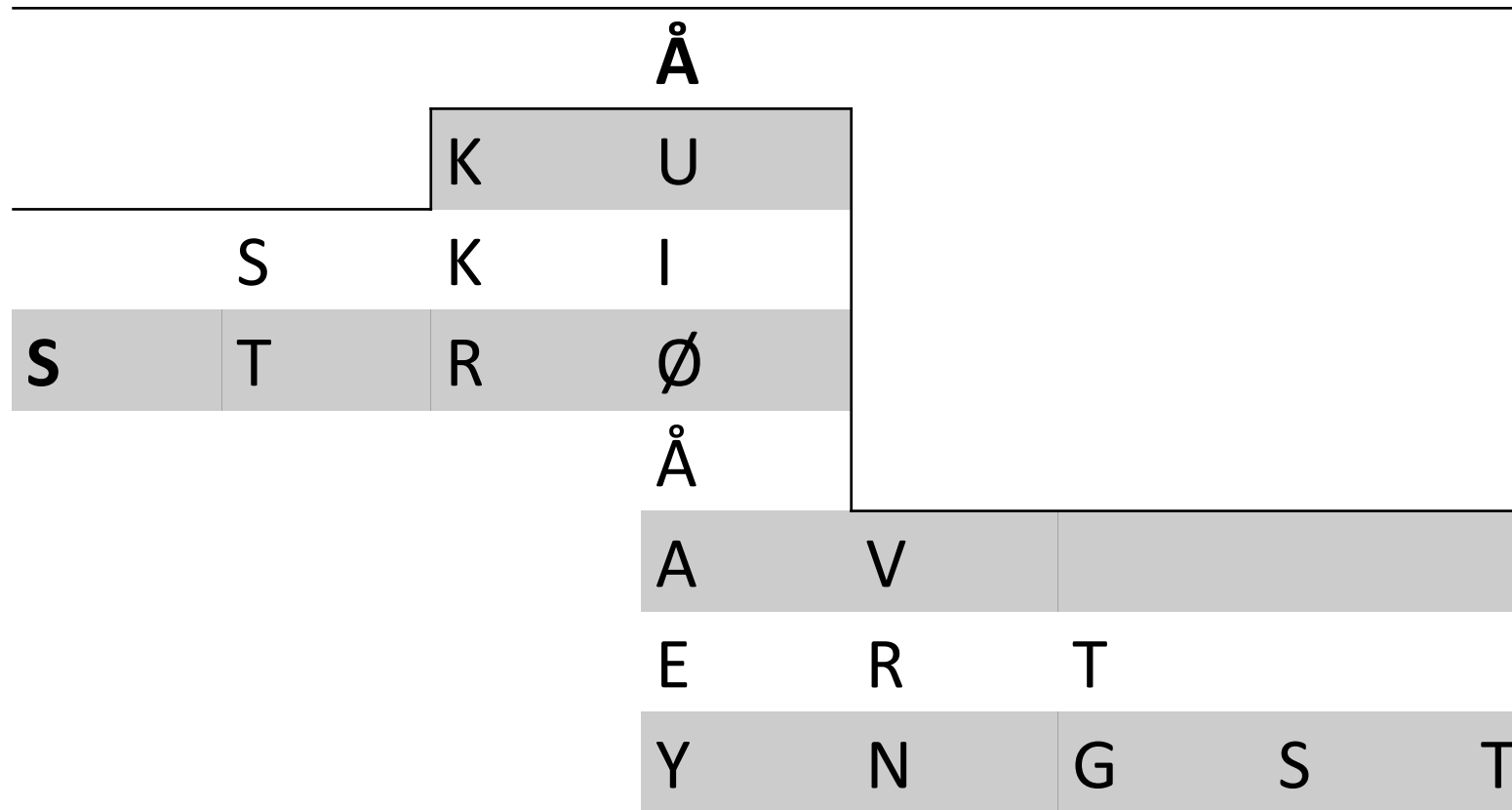
Snakke do nos?

Hva skal
vi lytte etter?

Rytme og stavelser

- En stavelse er en grunnleggende prosodisk enhet som ord og setninger bygges opp av.
- Det norske språket har rytmen der de meningsbærende stavelserne betones gjennom lengde, mens de andre stavelserne komprimeres.
- Trykkstavelserne er vanligvis uavhengig av dialektene.

Stavelsen bygges rundt en vokal eller en diftong

Hvordan finner vi de meningsbærende stavelsene?

Bente synger

Hun synger jazz

Hun synger en sang sammen med klassen

- ❖ Trykk = Lengde
- ❖ Riktig fonem

Kompresjon

Meningsbærende stavelse

Norsk og dialekter

- Norsk muntlig er dialekt.
- Det handler om vår identitet.
- Dialektene gjør det norske språket rikt.

Hvem er den sterkeste av sola og nordavinden

1. Lytt til disse 5 dialektene. Hvor ligger trykket?
2. Hvilke ord innehar meningen?
3. Hva er forskjellen mellom dialektene?

*Nordavinden og sola kranglet om hvem av dem som var sterkest.
Da kom det en mann gående med en varm frakk på seg.*

*De ble enige om at den som først kunne få mannen til å ta av seg
frakken, skulle være sterkere enn den andre.*

Sør Varanger, Finnmark

Trondheim

Bergen

Oslo

Kristiansand

Nordavinden og sola kranglet om hvem av dem som var sterkest.

Da kom det en mann gående med en varm frakk på seg.

De ble enige om at den som først kunne få mannen til å ta av seg frakken, skulle være sterkere enn den andre.

Hva kreves for å oppnå flyt i språket?

- Flyt betyr at ordene følger hverandre uten unormalt lange pauser. *Vokabular*
- Flyt betyr at ordstillingen og grammatikken er såpass lyttevennlig at budskapet forstås umiddelbart. *System*
- Flyt betyr at de meningsbærende stavelserne ikke slippes for fort og uttales riktig. Dette skaper rytmen. De komprimerte stavelserne assimileres og forkortes. *Uttale*

Lydene i språket

Hvordan forklarer vi problemlydene?

Uttaledidaktikk

A-B-C-D-E-F-G-H-I-J-K-L-M-N-O-
P-Q-R-S-T-U-V-W-X-Y-Z-Æ-Ø-Å

Vokalene
AEIOUYÆØÅ

Diftongene
ai – øi – oi – ei – au

Ustemte og stemte
konsonanter
b/p, d/t, g/k

Vanskelige
konsonanter
s / r / j / skj / kj / -sk /
-skt / -ng /

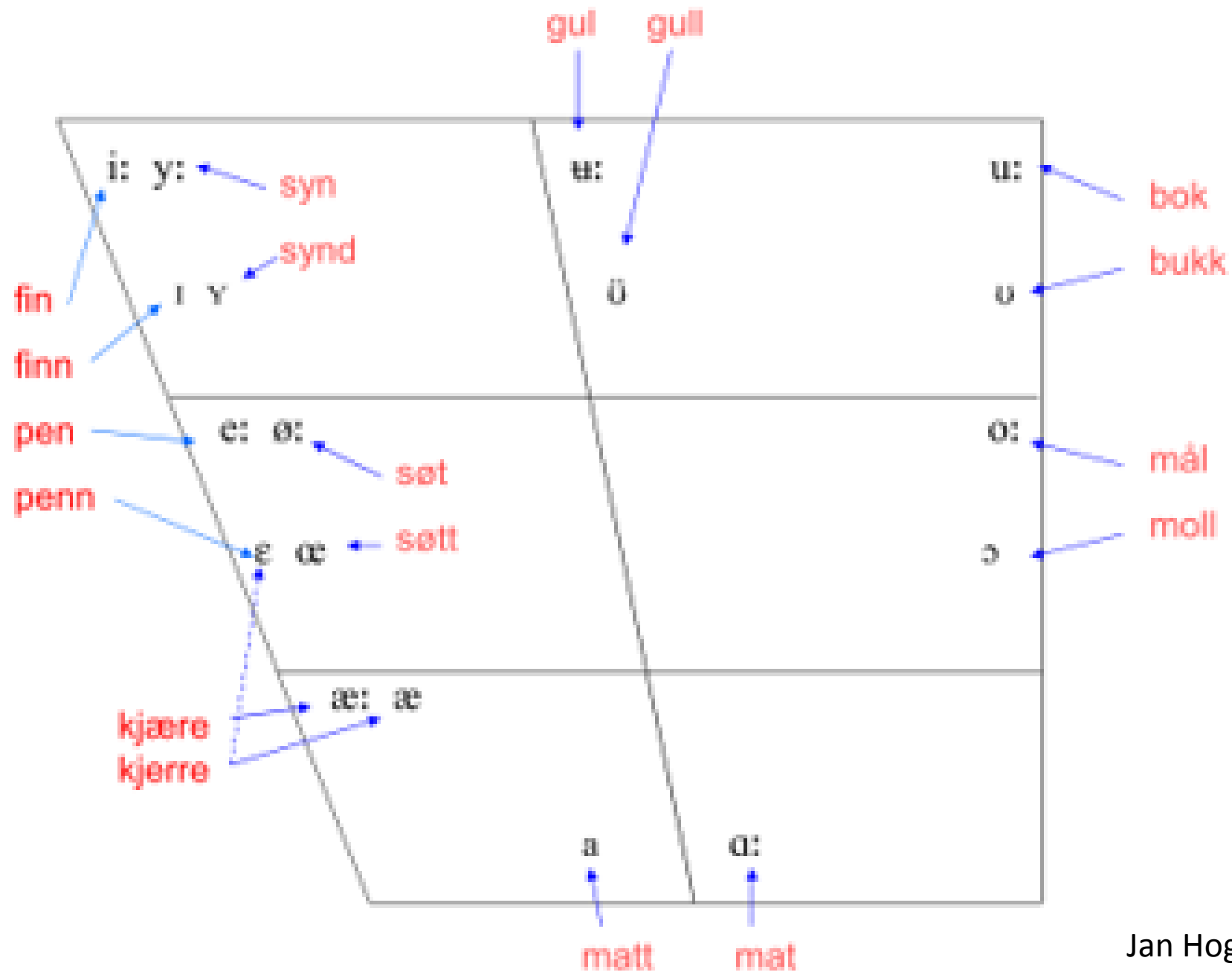
Bokstaver vi sjelden
bruker c, q, w, x, z

Stumme lyder
d, h, gj, tj

Forskjellige måter å undervise norske vokaler

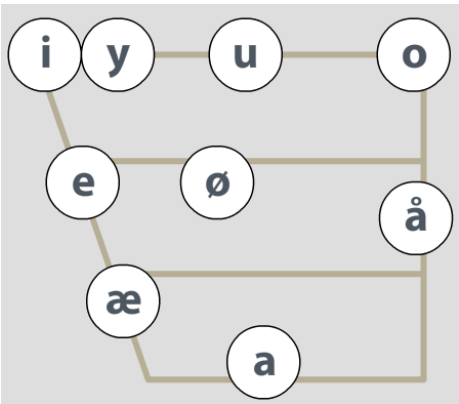
[Link](#)

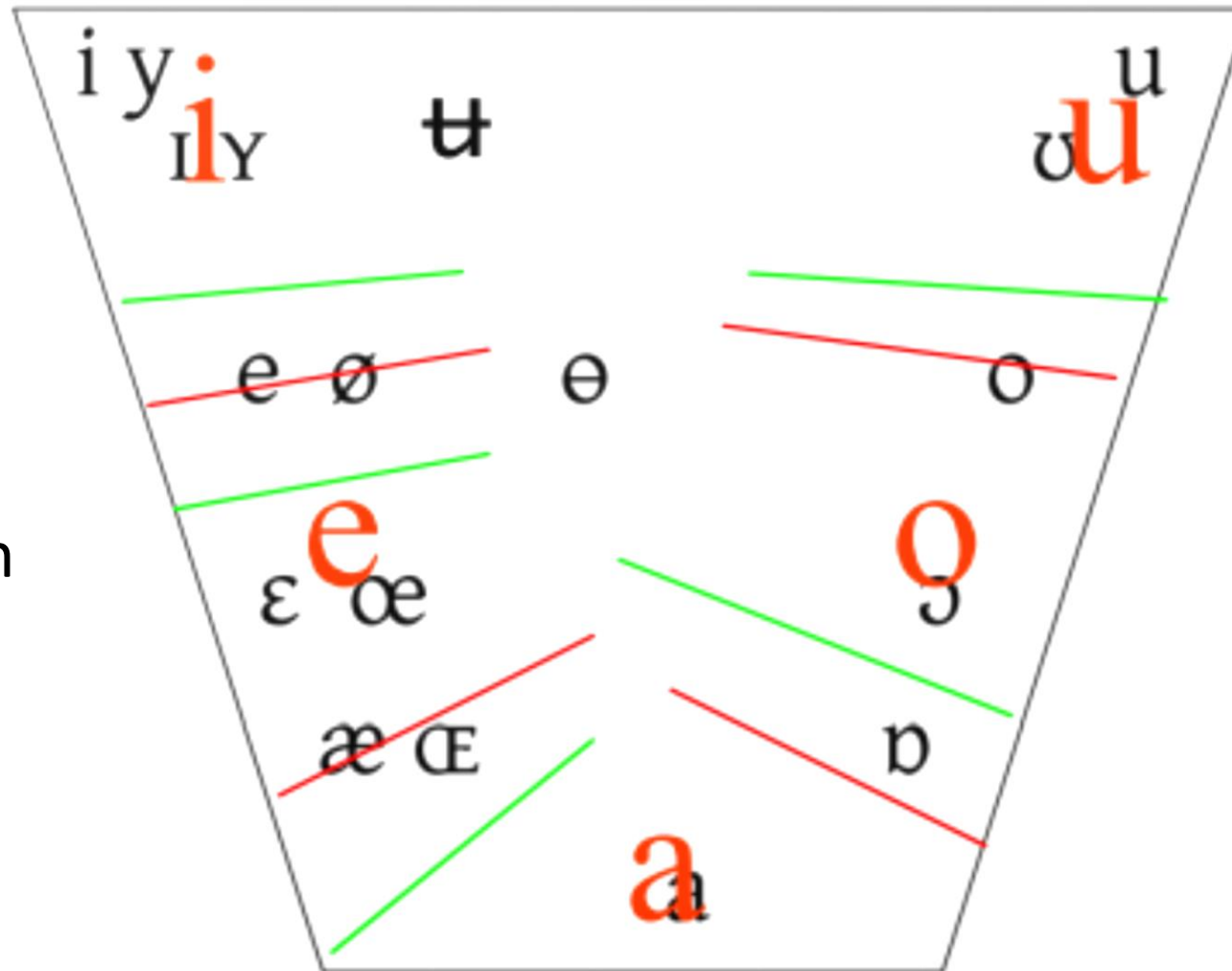

fin	finn
syn	synd
pen	penn
kjære	kjerre
mat	matt
mål	moll
bok	bukk
gul	gull
søt	søtt

Jan Hognestad

En ny vokallyd vil ofte bli oppfattet som den vokallyden som ligger nærmest en kjent vokal fra morsmålet

Øv lydene rundt de opprinnelige 5 vokalene

V
O
K
A
L
F
I
R
K
A
N
T
E
N

i

y

u

o

e

ø

å

æ

a

B
R
U
K
S
P
E
I
L

Start med de universale
vokalene: 'i', 'e', 'a'

Bruk speil for å vise
lepperunding.

Forklar hvor tungen er plassert.

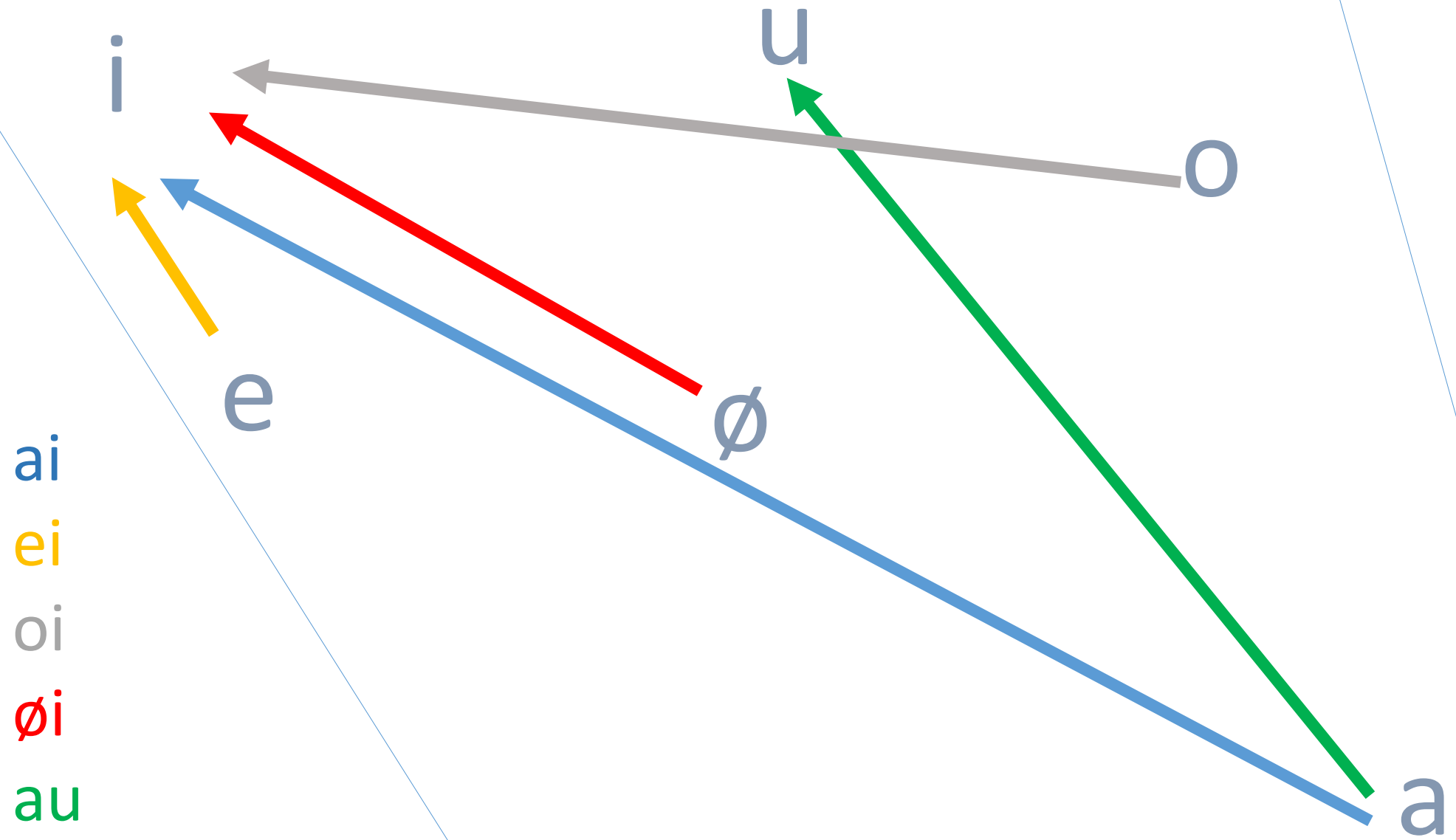
Diftongene

ai – ei – oi – øy – au

- Mai, thai, pai, masai, kai.....
- Hei, lei, jeg, meg, deg, vei, nei, grei, ei, brei.....
- Moi, koie, hoi
- Øy, skøyter, gøy, fløy, tøy, høy, løgn, støy, fornøyd, høyde, bøye, papegøye, røyk,
- Au, haug, sau, tau, gaudaost

D
I
T
O
N
G

F
I
R
K
A
N
T
E
N

Konsonantene

- Norsk har mellom 22 og 32 konsonantlyder – alt etter hvilken dialekt man snakker.
- Konsonanter defineres som stemte og ustemte språklyder hvor luftstrømmen hindres på en eller annen måte.
- De klassifiseres ut fra følgende tre egenskaper:
 1. **stemthet** – med eller uten vibrasjon av stemmebåndene
 2. **aspirerte** - med pust f er en aspirert lyd, men v er ikke.
 3. **frikative** – med tenner og lepper – f/v/s

Hvilke konsonanter kan være vanskelige?

A-B-C-D-E-F-G-H-I-J-K-L-M-N-O-
P-Q-R-S-T-U-V-W-X-Y-Z-Æ-Ø-Å

C- k/s

Q-k

W-v

X-eks

Z-s

Unorske bokstaver som vi sjelden bruker.

Ustemte og stemte konsonanter
b/p, d/t, g/k

Vanskelige konsonanter
s / r / j / skj / kj / -
sk /-skt / -ng /

Stumme lyder
d, h, gj, tj

Plassering av konsonanter

- Nesehulen – m / n / -ng
- Lepper – b / f / m / p / v
- Tenner – t / d / n / r / l / s
- Gane – skj- / kj- / k / g
- Drøvel – skarre 'r'
- Strupe - h

Her er en oversikt på hvor i munnen de forskjellige konsonantene produseres:

B,F,M, P, V: LEPPENE

T,D,N,R,L,S: TENNENE

K,G,-NG: GANE

R: DRØVEL(SKARRE)

H: STRUPE

M,N,-NG: NESELYDER

Uttaleøvelser på norsk

- 'r'
- Garnet, tårn, farlig, ser deg
- Såle eller såre
- Nesten eller resten

Metoder

Fra imitasjon til fri produksjon

Grunnprinsippene for uttaletrening er:

- uttale er veldig viktig
- den må starte fra første dag
- den må integreres i undervisningen
- prosodien, det vil si lengden i de meningsbærende stavelsene, står i fokus
- prosodien er viktigere enn lydtrening (fonetikken)

Metoder for å gjenkjenne, imitere og produsere riktig rytme

- Hva er rytme?

B. Lære språket gjennom rytme:

Rytmen er mer enn takt

- Rytme er universal og finnes i alle verdens språk.
- Norsk har en egen rytme som må læres.
- Det er lettere å huske hvis vi har en rytme som hjelper oss.
- Rytme setter fokus.
- Rytme kan være suggererende – som et mantra.

Hvordan undervisning vi uttale og tekst?

Her er utgangspunktet for vår uttaleundervisning.

Hvordan angriper vi en tekst?

Tema - vokabular

Norge

Geografi

Klima

Naturen

Nærmiljø

Kultur – typisk norsk

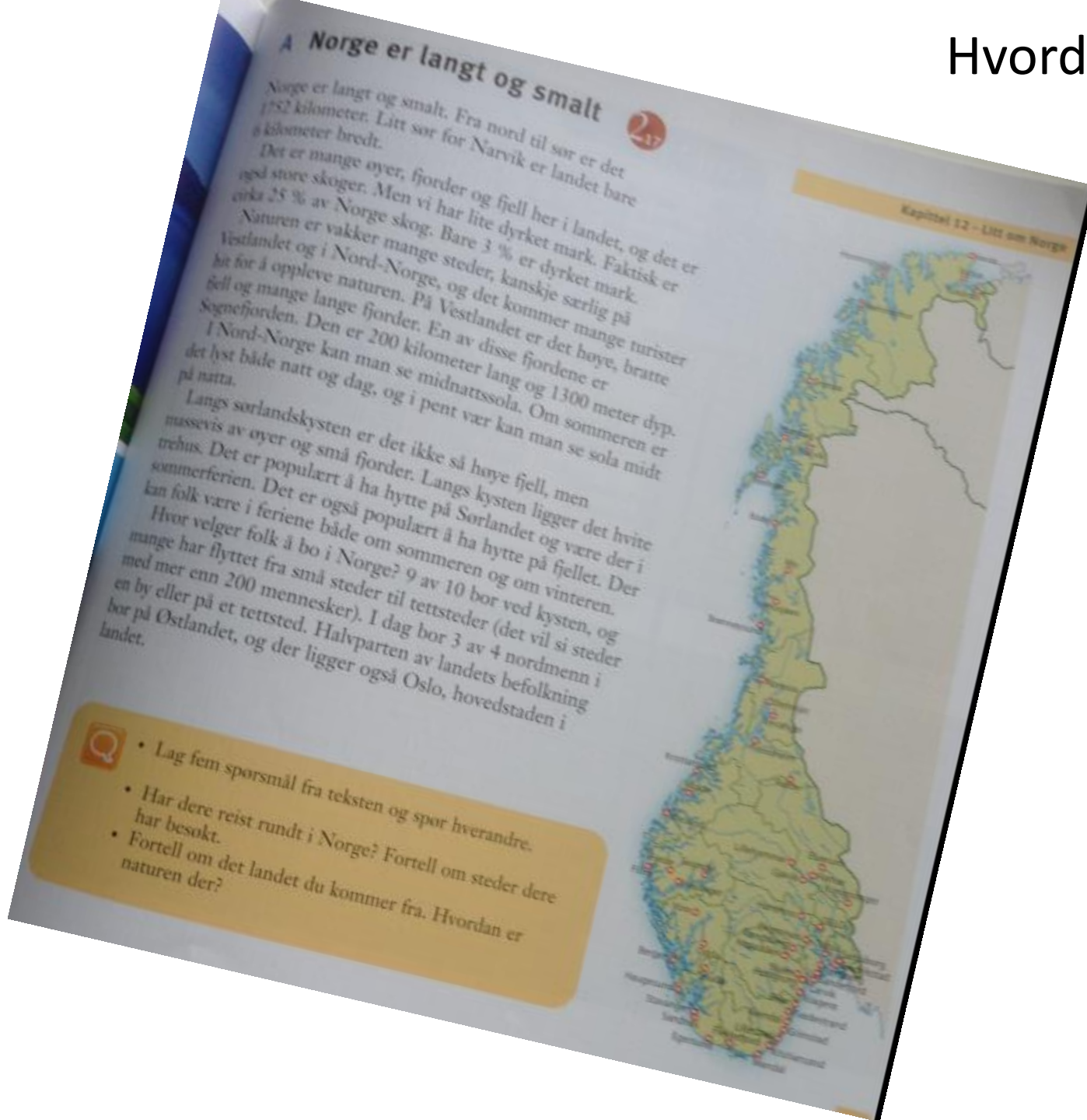
System – grammatikk

Adjektiv komparativ

Substantiv tall

Er/har

Mye/ mange

Tekst og uttaleundervisning

- Setning for setning
 - hvor ligger trykket
 - Lengden i trykket markeres med strikk / knefall eller armen.
 - Trykket ligger i meningsbærende ord som substantiv, adjektiv og verb
 - Finn de vanskelige lydene.
 - Lange vokaler (forklar kun lydene i de meningsbærende stavelsene)
 - Forklar eventuelle diftonger i de meningsbærende stavelsene
 - Lag spenning rundt vanskelige konsonantforbindelser
- Lag Rap / kor
 - Vanskelig vokabular
 - Gode uttrykk
 - Vanlige fraser

Uttale og grammatikk:

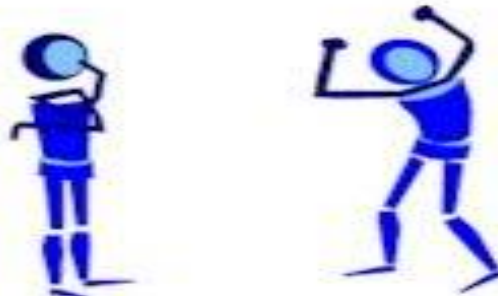
Norge er langt og smalt.

- Hva med de andre landene i klassen? Bruk ordlista! Finn gode adjektiv. La hver deltaker fortelle om sitt land.
- *England er stort og bredt.*
- *Thailand er varmt og gammelt.*
- *Somalia er tørt og stort.*
- *Fjellene i India er høye og mektige.*
- *Strendene i Florida er flotte og lange.*
- *Ørkenene i Mali er tørre og øde.*

Fokus på lengden i de meningsbærende stavelserne Bruk kroppen!

- Armer og bein
- Strikk

Bruk kroppen!

- Knefall
- Sleng ut armen
- Dra i en strikk
- Klapp
- Marsj, gå etter rytmen
- Dans

Drilling av 'mange eller mye'

- Det er mange fjorder og fjell i Norge. Det er mye rent vann og mye ren luft.
- Hva er det mange av i ditt hjemland? Hva er det mye av?

Arbeidsboka er et uttaleverktøy

Bruk arbeidsboka som en mulighet til aktivitet.

Jobb i sammen med andre.

Kor

Lesing i kor

Drilling

Sett opp vanskelige ord på tavla

Vis hvor trykket i stavelser er

Bruk alltid kroppen for å vise lengden i trykket

Lag rim med spørsmål og svar:

Det er lyst om sommeren

Det er mørkt om vinteren

Det er kaldt om natta

Det er varmt om dagen

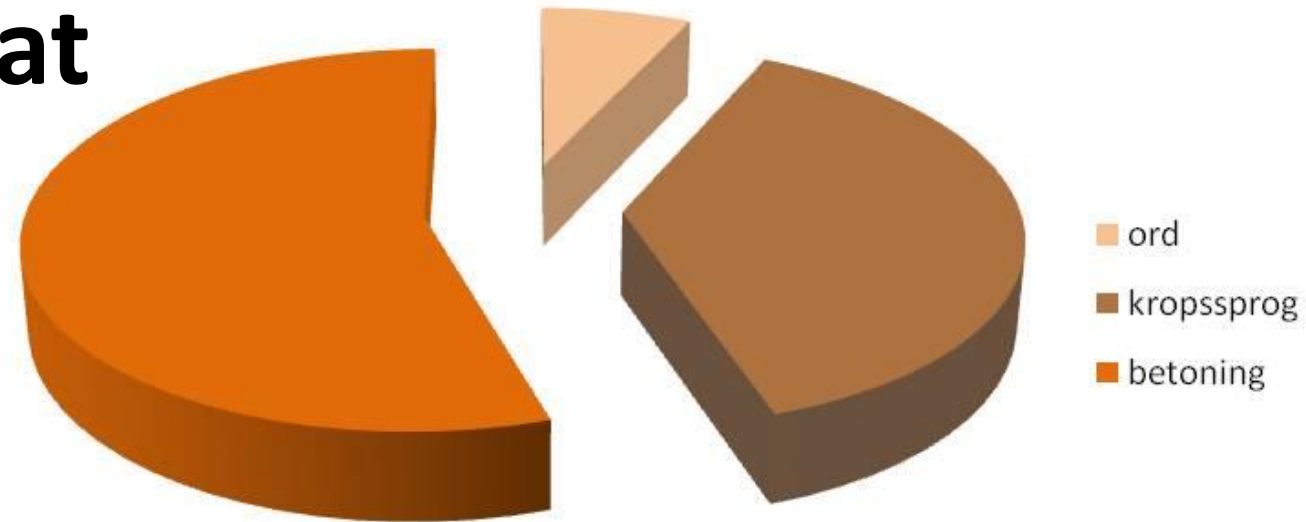
Hva har klassen lært etter denne type metode?

- Å fokusere på de meningsbærende stavelserne.
- Å holde dem lenge nok.
- Å produsere den riktige lyden i de viktige meningsbærende stavelserne. (riktig vokallyd, konsonantforbindelser el)
- Pausene må legges på riktig plass i setningen.
- Å lære vokabular og system samtidig som uttalen drilles inn.

Opplegg på en norsktime med fokus på uttale

- Finn det nivået som er mest aktuelt for deg. Finn samarbeidspartnere og jobb sammen. (Helst 3 – 4 sammen)
 - 1. Finn de meningsbærende stavelserne.**
 - 2. Hvordan bevisstgjør deltakeren på lengden i dem?**
 - 3. Hvordan vil dere forklare de vanskelige lydene i disse stavelserne?**
 - 4. Tenk rytme. Rap? Rim? Kan dere bruke noe i teksten til å lage et kor?**

- Bevisstgjøring av trykket i ord og setninger:
 - **Trykkdiktat**

Bevisstgjøring av trykket i et ord. Trykket i hjemlandet til deltakerne.

Trykkdiktat: Hvor plasserer du ordene? Hvor kommer du fra?

NORGE – trykk på 1.stavelse	ITALIA – trykk på 2.stavelse	KAMERUN – trykk på 3.stavelse
Xx Xxx Xxxx	xX xXx xXxx	xxX xxXx
Sveits		
Tyskland	Iran	
Frankrike	Angola	Kamerun
Østerrike	Italia	Argentina
		Etiopia
Fokuser på vokal og lengde	i hovedtrykket.	

Adresser

Trykkdiktat: Hvor plasserer du adressene i klassen?

- Gustav Kiellandsplass, Brattholtveien, Kong Haakonsplass, Professor Hansensgate

Norge - trykk på 1.stavelse	Italia - trykk på 2.stavelse	Kamerun - trykk på 3.stavelse	Paraguay - trykk på 4.stavelse
Xx Norge	xX	xxX	xxxX
Xxx	xXx Italia	xxXx Kamerun	xxxX Paraguay
Xxxx	xXxx	xxXxx	xxxXx
	xXxxx	xxXxxx	xxxXxx
			xxxXxxx

B. Lære språket gjennom rytme

Tall

Trykkdiktat: Hvor plasserer du tallene?

4, 11, 29, 52, 19

Norge - trykk på 1.stavelse Xx Norge Xxx Xxxx	Italia - trykk på 2.stavelse xX xXx Italia xXxx xXxxx	Kamerun - trykk på 3.stavelse xxX xxXx Kamerun xxXxx xxXxxx	Paraguay - trykk på 4.stavelse xxxX Paraguay xxxXx xxxXxx xxxXxxx
4			
11			
		29	
		52	
19			150 (hundre og femti)

Normalt finner vi hovedtrykket først i norske ord.

B. Lære språket gjennom rytme

B2- Min vei: Personlig domene Kultur

	Xx(xxx)	xX(xxx)	xxX(xxx)	xxxX(xxx)
	<i>Norge Xx</i>	<i>Brasil xX</i>	<i>Vietnam xxX</i>	<i>Aserbajan xxxX</i>
	<i>Canada Xxx</i>	<i>Angola xXx</i>	<i>Argentina xxXx</i>	<i>Guatemala xxxXx</i>
	<i>Storbritannia Xxxxx</i>	<i>Italia xXxx</i>	<i>Indonesia xxXxx</i>	
1	aktiv	forfatter	energi	intonasjon
2	heldigvis	befolkning	balansert	
3	studiet	beskrive	engasjere	
4	venner	bety	fasinert	
5		beherske	observere	
8				
	xxxxX(xx)	xxxxxX(x-		
1	nasjonalisere			

Bevissgjøring av trykket i en setning:

Trykkdiktat: Hvor plasserer du setningene?

1. Jeg bor i Norge.
2. Jeg kommer fra Brasil.
3. Min nabo kommer fra Kamerun.
4. Hun snakker engelsk og arabisk.

x x x X-x	
x X-x xx x xxX	
x xx x xX	
x xx Xx x xXx	

Jei^bor^i^norge

Jei^kommer^fra^brasil

Min^nabo^kommer^fra^kamerun

Hun^snakker^engelsk^og^arabisk

Bevisstgjøring av trykket i en setning:

Trykkdiktat: Hvor plasserer du setningene?

1. Hvor ligger Kamerun? 2. Cecilie kommer fra Italia.
3. Argentina er et land i Sør-Amerika. 4. I Sveits har man mange banker.

xxXx x x x x Xxxxx	3
xXxx xx x xXxx	2
x xx xxX	1
x X x x Xx Xx	4

Vanskelige konsonantforbindelser

- skarpt, falskt, elsk, polsk, engelsk, mørkt, blomst,
- aldri, alltid, eldre, voldsom, midler, mandler,
- forvandle, pendle, forandre, sentrum, våkne, drukne,
- vintrer, muntre, valp, hjelp,
- begynne, søppel, søplet, kabel, kabler,
- verb, terp, eple, epler,
- bolle-blå, billig-bli, palass, plass, ballade, bladet, belegg-blekk, brød-brev,
- prate om et brød-prisen på et brød,
- møbler-møbel, tablett

Lær et dikt i hjemmelekse

Det var en gammel kone
Som bodde i en sko.
Og barna var så mange
Som tretti ganger to.
Hun kokte vann og løvetann
Og sa at det var grøt.
Så strødde hun litt mose på
Og sa at den var søt.

- Alf Prøysen (s.36 i Den store rim og regleboken)

Sangen – bevisstgjør uttale og system

turid.vage@stavanger.kommune.no

Sang gjør oss glad og gir samhold

Kulturformidling

Rytmen i sangen understreker hvor betoningen ligger i ord og i setningen.

Rytmen viser vei til riktig ordstilling.

Vanskelige vokallyder og konsonantforbindelser er ofte lettere å synge.

Fokus på et tema/ noe skal skje

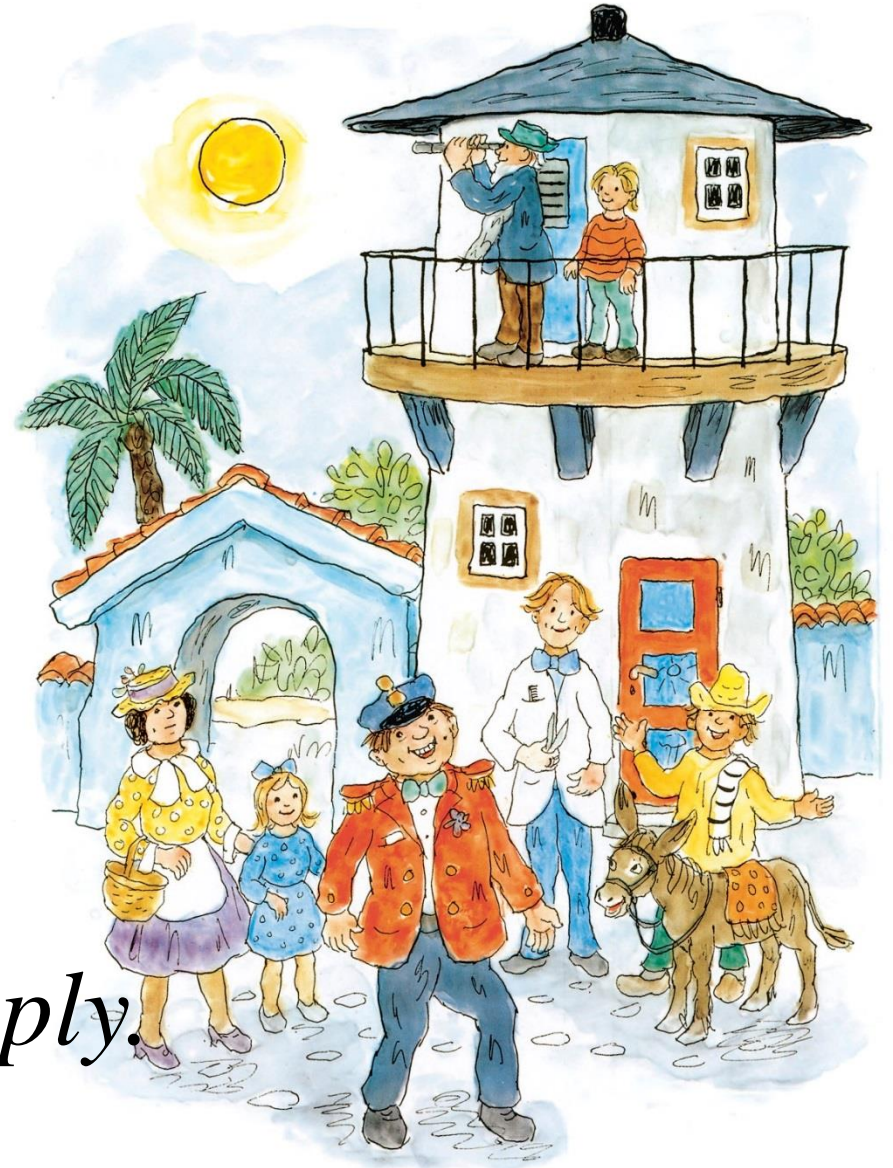
Sang lyder gjennom vokalene.

Man lærer seg å lytte.

Repetisjon av vanlige fraser.

Vi lærer mange nye ord og fraser.

*Når det lakker imot høst
og det blåser i fra øst,
blir det regn og ruskevær
både her og både der.
Og i Kardemomme by
søker alle folk i ly,
hvis de ikke har en diger paraply.*

Lytt og finn *riktig trykk*:

Nå skinner sola i vinduskarmen,

og katta maler som aldri før.

Den ligger langflat og kjenner varmen,

og er ei katte med godt humør.

- Deltakerne kan gjerne få med seg en tekst som de skal lære til neste time. Ved å lære et vers utenat brukes mer tid til å lytte på egen utforming av språket.

B. Lære språket gjennom rytme

Sang i klassen

Sang og tema

The background of the slide features a musical staff with several black musical notes and symbols scattered across it. The notes include quarter notes, eighth notes, and a treble clef. The staff lines are black and curve slightly across the page.

- Anne Knutsdatter
- Synes du om meg

- Ro, ro til fiskeskjær
- Her i mitt hus
- Det bor en gammel baker
- Har du en hobby

- Presentasjon av person

- Mat
- Huset
- Arbeid
- Fritid og hobbyer

C. Lære språket gjennom aktivitet

- Rollespill
- Dialoger
- Gjenfortelle en tekst
- Intervjue hverandre
- Observere og gjenfortelle hva andre snakker om, en historie de har fått hørt, en filmsnutt fra You Tube +++++
- Utføre ordre
- Lytt og snakk
- 3 minutter om et emne

E. Lære språket gjennom digitale verktøy

- Lytt til tekstene i tekstboka
- Mobiltelefon
- You Tube
- Spotify
- Powerpoint
- TV2-skolen
- Calst

E. Lære språket gjennom digitale verktøy:

Mobiltelefon

- Sende talemeldinger til hverandre. Du skal invitere til middag.
- Hjemmelekse – Taleopptak. Her kan de ta opp egen tale og sammenligne.
- Læreren leser inn vanskelige ord for klassen. De hører på opptaket og jobber med lyder hjemme.

You Tube

- Hjemmelekse - Lær en sang.
- Gå gjennom sangen på skolen. Gi spørsmål fra sangen. Syng sangen på skolen. Jobb med temaet rundt sangen.
- Bruk tekst når sangen spilles. Hvilke lyder må øves på i sangen?
Hvilke ord er nye? Interessant grammatikk?

E. Lære språket gjennom digitale verktøy

Spotify

- Start timen med en sang fra Spotify om temaet.
- Finn relevante ord om temaet som skal gjennomgås.
- Finn relevant grammatikk i sangen.
- Finn gode uttrykk.
- Lag gjerne en egen mappe for gode sanger til undervisning
- Her er mitt hus av Herborg Kråkevik

• <C:\Users\sk31511\Desktop\Spotify.Ink>

Apper: Translate Voice

- Her oversettes ordet fra morsmålet til norsk. De hører ordet.
- Fint ved sammensatte ord. De hører hvor trykket ligger.
- Gi elevene sammensatte ord som de skal øve på.
- Koble Iphonen til høytaleranlegget og lytt til ordet først på morsmål og så på norsk.

E. Lære språket gjennom digitale verktøy

Powerpoint

- Elevene lager sin egen power point.
- Fortell om deg selv.
- Legg inn bilde, tekst og lyd.
- Presentasjon i klassen.

E. Lære språket gjennom digitale verktøy

Videoquiz

- TV2 skolen har eget opplegg med Quiz knyttet til mange forskjellige temaer.

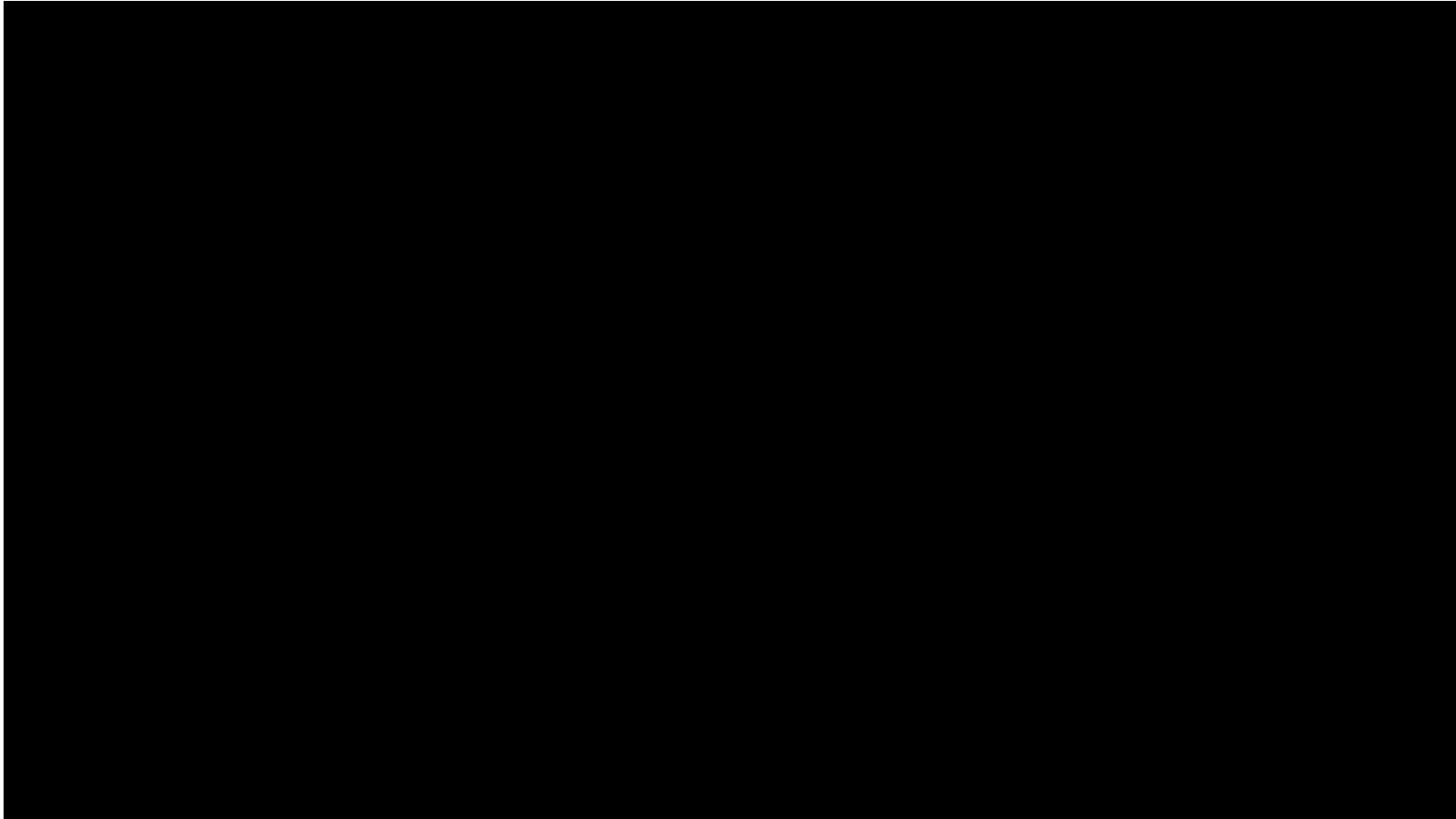

Skole

Spørsmål til sangen

- Finn «Elias sang» på You tube.
 - Hva handler sangen om?
 - Hvem er Elias?
 - Hvor tror du han kommer fra?
 - Diskuter sangen.
-
- Velg 4 ord eller uttrykk som er viktige for deg i sangen.
 - Lag passende setninger med uttrykkene.

Filmsnutt omkring gruppearbeid med Elias sang

«Elias sang»

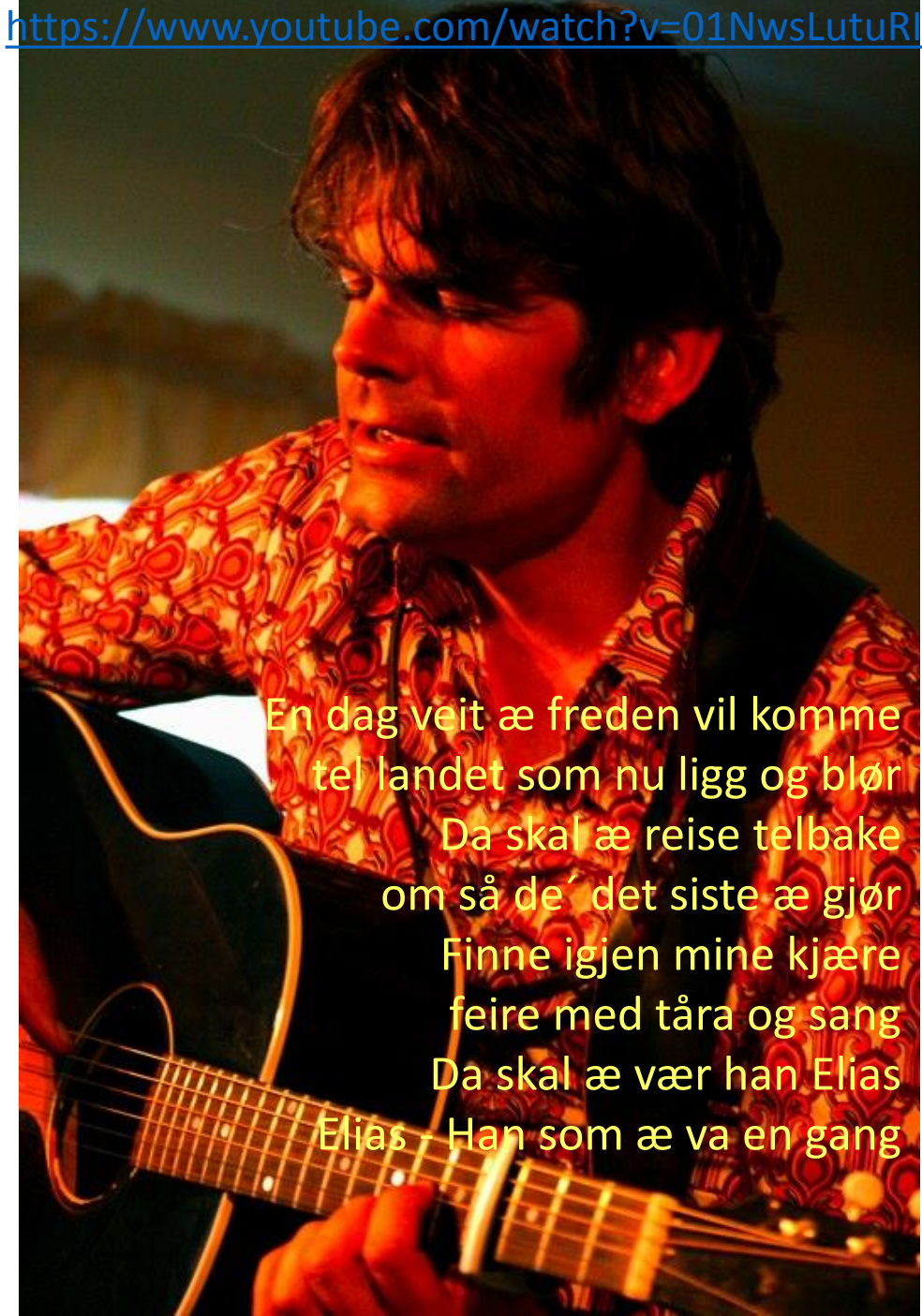
Æ e lei av å være flyktning
Æ e lei av å være tel bry
Æ e lei av å leit etter smuttholl
Æ e lei av å leit etter ly
Æ e lei av å være problemet
det e´kje æ som har bomba
mitt land

Æ e lei av å være en flyktning
æ e bære en vanlig mann

Nån ser bære fargen på huden
nån ser bære religion
Nån ser mæ som apokalypsen
æ savna å vær en person
Æ e lei av å representere
Gud eller folk eller land
Egentlig e æ en snekker
En snekker og arbeidsmann

Å æ savna å gå på jobben
kysse mi kone farvel
vite at vi skal spis middag ilag
med ongan når det blir kveld
Savna å sette med venna
og bære dreck te på et torg
flire så høgt at man glem sæ sjøl
langt unna savn
langt unna savn og sorg

Æ e lei av å være flykting
Lei av å vente på svar
og få hør at æ mangla papira
når æ vise frem alle æ har
Lei av å ikkje ha penga
aldri å kunne spandér
Alt æ har nu e søvnlause netter
det e bære å ta, æ har mer.

En dag veit æ freden vil komme
tel landet som nu ligg og blør
Da skal æ reise telbake
om så de´ det siste æ gjør
Finne igjen mine kjære
feire med tåra og sang
Da skal æ vær han Elias
Elias Han som æ va en gang

Takk for meg!